

Dr. Miskolczi Bodnár Péter*

Monizmus és dualizmus Társasági jog a Polgári törvénykönyvben

*A törvénykönyv nem természetes gyümölcse a jognak.
A törvénykönyv jogászok és politikusok
aktivitásának a terméke.”
(Roberto Sacco)*

I. Bevezetés

A közép-európai régió igen hasonló jogalkotási feladatokkal küzd, nevezetesen a szocialista időszakban megjelent törvénykönyvek sok-sok módosítását követően elérkezett az idő az alapvető kódexek átfogó felülvizsgálatára.¹ A Polgári törvénykönyv rekodifikációja az egyik legnagyobb horderejű feladat. A jogalkotásnak a piactudományokhoz kell igazítania a korábban nem ilyen körülmények között kialakított szabályokat, valamilyen mértékben célszerű beépíteni a joggyakorlatban kikristályosodott fejleményeket, továbbá tekintetbe kell vennie a világban elért jogfejlesztési eredményeket.

Amikor elfogadtam a konferencia szervezőinek kedves felkérését – amit ezúton is köszönök -, akkor nem csupán az vált egyértelművé, hogy az új magyar Polgári törvénykönyv témakörén belül a társasági joghoz kötődjön az előadás, hanem javaslatként elhangzott a társaságok szabályozásának és a monista Ptk-nak a kapcsolata. A kérdést ugyan Magyarországon lezártnak tekinthetjük, de a magyar megoldás Közép-Európában kurióznak minősül, így megismerésre érdemes. A tanul-

* *Dr. Miskolczi Bodnár Péter, habilitált tanszékvezető egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kereskedelmi Jogi és Pénzügyi Jogi Tanszék, Budapest*

¹ Lásd, pl. Jozef Suchoza: Fenomén „rekodifikácie” – pohyb v zecerovanom kruhu? (In Pravo – obchod – ekonomika, editori: Jozef Suchoza - Ján Husar Universita Pavla Jozefa Safarika, Kosice, 2011. 2-11. pages), Szalma József: Rész- és teljes kodifikációk (volt) Jugoszláviában 220-254. old. (In A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában szerk. Bíró György Novotni Kiadó Miskolc 2002.), Vékás Lajos: Történeti visszaillesztés a magyar magánjog kodifikációjára, Jogtudományi Közöny, 2011. évi 5. szám, 261-268. old.

mány érinti a Ptk. és a társasági jog közötti szorosabb kapcsolat kialakításának érdemi okait.

II. Dualizmus és monizmus

1. A dualista és a monista koncepció jelentése

Témám szempontjából és formai értelemben a dualizmus azt jelenti, hogy egy adott ország jogrendszerében egyidejűleg, egymás mellett létezik Polgári törvénykönyv és Kereskedelmi törvénykönyv. A monista megoldás pedig azt jelenti, hogy egy időben csak az egyik kódex – vagy a Ptk., vagy a Kt. - van hatályban. A későbbiekben bemutatom, hogy Magyarországon nem pontosan ebben az értelemben használták a monizmus kifejezést.

2. A dualista szerkezetű anyagi magánjog „uralma” a kontinensen

A kontinentális Európában jellemző megoldásként Polgári törvénykönyvek és Kereskedelmi törvénykönyvek születtek. A francia Code Civile és a Code du Commerce valamint a német BGB és HGB a legismertebb példái az adásvétel polgári jogi és kereskedelmi jogi típusú, egyidejűleg érvényesülő kettős szabályozásának. A francia és a német, valamint a régióinkban jelentős szerepet betöltő osztrák jogalkotás sok tekintetben mintául szolgált számos közép-kelet európai ország számára.

Polgári és kereskedelmi törvénykönyvek annak ellenére léteznek egyidejűen a kontinensen, hogy közismert, hogy vannak hátrányai a dualista megoldásnak. Bizonyos szerződések esetén egyes szabályok párhuzamosan léteznek a két törvénykönyvben, és az ilyen párhuzamosságok elhatárolási problémákat is okoznak.

A Magyarországgal határos országokban a szocializmus időszakában is érvényesült az anyagi magánjogi viszonyokon belül a kettősség, de kereskedelmi törvénykönyv helyett gazdasági törvény volt a Polgári törvénykönyv párja. A szocialista korszak gazdasági törvényei és a polgári korszak kereskedelmi törvényei közé természetesen nem tehető egyenlőség jel. Az eltérés nem csupán elnevezésbeli. A szocialista korszak jelentős tartalmi különbséget is eredményezett a korábbi kereskedelmi törvényhez képest, de ettől a kettősség, a dualizmus még fennáll.

3. A „dualizmus válsága” Magyarországon

A történelemkönyvekből vett kifejezéssel most arra utalok, hogy Magyarországon a szocialista korban megalkotott Polgári törvénykönyv² kiszorította a Kereskedelmi törvénykönyvet, amelyet részben hatályon kívül is helyeztek, részben nem alkalmaztak, illetőleg csak nemzetközi kapcsolatokban alkalmaztak. A legjobb, ami történhetett a Kereskedelmi törvénykönyv szabályaival az volt, hogy egyes rendelkezéseit „becsem-pészték” a Ptk.-ba.³

4. A dualista megoldás hátrányaira hivatkozás a kodifikáció során

A Ptk. magyar kodifikációja során a jogalkotó felidézte a dualista megoldás két potenciális hátrányát. A szabályozási ismétlések elkerülésének igényét fogalmazta meg. Az ismétlések kiküszöbölése vagy elkerülése mellett a másik fontos érv az volt, hogy elhatárolási problémák is lennének a dualista megoldás elfogadása esetén, annak eldöntésével kellene majd kezdeni a jogalkalmazást, hogy vajon melyik kódex-et kell alkalmazni.⁴

Az ellenérvek hangoztatása során kevés szó esett arról, hogy a sokszor hangoztatott hátrányok csak egyes szerződések körében jelentettek veszélyt, a szerződések többsége vagy a Polgári törvénykönyvben, vagy a Kereskedelmi törvényben nyert szabályozást. Párhuzamos szabályozás és ebből fakadó probléma az alkalmazandó jog megválasztását illetően nem merült fel a Polgári törvénykönyv többi részét illetően.

5. A dualista koncepció hátrányának a kiküszöbölése

Nem találtam nyomát a magyar jogirodalomban annak, hogy a kodifikáció előkészítői felmérték volna azt, hogy az egyes szerződések körében felismert potenciális veszély kiküszöbölésének többféle módja van.

² 1959. évi IV. törvény

³ *Miskolczi Bodnár Péter*: „Az adásvétel kereskedelmi és polgári jogi jellegű szabályozása” Az előadás a Josef Safarik Egyetem (Kosice) alapításának 40. évfordulója tiszteletére rendezett tudományos konferencián hangzott el Kassán, 2013. szeptember 27.-én, és azonos címmel megjelent a *Kúpna Zmluva – História a súčasnost I.* című konferencia kötetben, a 235-260. oldalakon, szerk. Erik Stenpien).

⁴ Ismerteti többek között *Dudás Attila*: O postupku usvajanja novog Građanskog zakonika Republike Madarske, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 2011, 135. sz., 93-111. p. A monizmus-dualizmus kérdésköre a 100. oldalon kerül ismertetésre.

5.1. Többféle elméleti lehetőség

A polgári jogi kodifikáció kezdetén a szerződések szabályainak elhelyezése tekintetében három lehetséges irány közül is választhatott a jogalkotó.⁵

- Az egyik lehetőség a dualista koncepció keretében egy erőteljesebb munkamegosztás kialakítása lett volna, nevezetesen, hogy a Ptk. mellett legyen Kereskedelmi törvény is, és a két kódex osztozzon meg a szabályozási feladatokon. A szerződések tekintetében ez megoldható lett volna. A Kt. feladatát képezhette volna azoknak a szerződéseknek a szabályozása, amelyek az üzleti életben honosodtak meg. Egy ilyen határozott munkamegosztással a szabályozási ismételések és a jogalkalmazási nehézségek teljes mértékben kiküszöbölhetők lettek volna. Ezt a megoldási lehetőséget – vélhetően – azért nem hangsúlyozták, mert az új. Ptk. megalkotásának egyik – talán a legfőbb – indoka éppen az volt, hogy szabályozni kell a gyakorlatban kialakult új szerződéseket, amelyek szabályozása dualista rendszer esetén a Kereskedelmi törvény feladata lett volna.

- A másik lehetőség – ami végül megvalósult – az volt, hogy nem szükséges külön kereskedelmi törvényt alkalmazni, a Ptk.-t kell bővíteni.

- A harmadik lehetséges megoldás⁶ az lett volna, hogy gyakorlatban elterjed új szerződésekre vonatkozó normákat nem a kódexben helyezik el, hanem alacsonyabb szintű jogszabályokban. Ezeket a szerződéseket Magyarországon a jogalkotó korábban még nem próbálta meg polgári-kereskedelmi jogi szempontból szabályozni. Nem volt alaptalan a felvetés, miszerint nem célszerű egy kódex szintjén elkezdni a kísérletezést. Ez a megoldás egy Kt. nélküli dualizmust jelentett volna, ahol sok alacsonyabb szintű jogszabály rendezte volna kezdetben az üzleti szer-

⁵ Lásd *Miskolczi Bodnár Péter*: „Commercial Law in the new Hungarian Civil Code” Az előadás a Josef Safarik Egyetem (Kosice) által szervezett Second International Symposium keretében angolul hangzott el Strbske Pleso-n, 2012. november 27.-én. Hasonlóan értékeli a lehetőségeket *Menyhárd Attila*: Kereskedelmi jogi szerződés – polgári jogi szerződés (in: Polgári jogi dolgozatok Szerk.: Harmathy Attila MTA Állam- és Jogtudományi Intézet – ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 1993.) című írásában 179-180. old.

⁶ A harmadik megoldás javaslat jelen sorok szerzőjétől származott. Lásd *Miskolczi Bodnár Péter*: Kereskedelmi jogi elemek az Új Ptk. tervezetében, Konferencia kötet a Magyar Jogászegylet éves konferenciáján 2012-ben, Egerben elhangzott előadásokról Magyar Jogászegylet Budapest 2013.

zódésekre vonatkozó normákat. A szerződések szabályozási helyének határozott elkülönítése – az első megoldáshoz hasonlóan – kiküszöbölhette volna a szabályozási ismétléseket és a jogalkalmazási nehézségeket.

5.2. Gyakorlati döntés: „Csak Ptk. kell – Kt.-re nincs szükség”

A Kodifikációs Bizottság egy monista felépítésű Ptk. megalkotására tett javaslatot és egy monista felépítésű Ptk. szövegezésére kapott felhatalmazást. Ez már azt jelentette, hogy a Polgári törvénykönyv mellett nem készül kereskedelmi törvénykönyv. Utaltam rá, hogy Magyarországon nem pontosan az eredeti értelemben használták a monizmus kifejezést. A Polgári törvénykönyv rekodifikációja során a monizmus jelentése megváltozott „a kettő helyett egy törvénykönyv” jelentéshez képest „két kódex helyett Ptk.” értelmezést kapott.

Fogjuk látni, hogy ez a döntés nem csupán annyit jelentett, hogy a magyar jogalkotó lemondott a Kereskedelmi törvénykönyv újraélesztéséről, de a monista koncepcióval indokolták azt is, hogy a meglévő társasági törvényt is hatályon kívül helyezik.

6. Elhelyezés – befogadó környezet

A dualista koncepció elvetése csak az ismétlődéseket küszöböli ki, de nem eredményez automatikusan jó szabályozást. Nem volt az véletlen, hogy Európa szerte másként szabályozták a magán- és üzleti szférára szerződéseit. Nem csupán a szabályok elhelyezése tekintetében volt különbség, hanem a szabályozás módját illetően is.

A kereskedelmi szerződések szabályait be kell illeszteni a Ptk.-ba. Beillesztés alatt nem egyszerűen csak a Ptk.-ban való elhelyezést értem. A sikeres beillesztéshez magának a Ptk.-nak is változnia kell, főként a kötelmi jog általános és a szerződések közös szabályait illetően.

A monizmus formailag megvalósítható a két kódex egyikének a mellőzésével. Olyan helyzetben azonban, amikor a Ptk. az anyagi magánjogot egyedül szabályozó kódex, bizonyos szabályoknak másként kell szólnia, mint egy tisztán a természetes személyek viszonyait szabályozó kódexnek. A monista koncepció – formai kialakításán túlmutató – tartalmilag is helyes megvalósítása két követelményt támaszt. Egyrészt a szabályozást igénylő új szerződéseket, másrészt a meglévő, eddig is szabályozott szerződéseket olyan formába kell önteni, hogy az egyidejűleg

megfelelően kétféle elvárásnak: a magánszféra és az üzleti élet igényeinek. Az utóbbi volt a nagyobb elvárás, nevezetesen hogy olyan törvényt alkossanak, amely az üzleti élet igényeit is kielégíti, tehát a kereskedelem, az ipar, a mezőgazdaság termelő szférájának is megfeleljen, mindezt úgy, hogy egységes maradjon, azaz a magánszféra elvárásainak is megfeleljen.⁷ Korábbi előadásaimban⁸ és publikációimban⁹ igyekeztem választ keresni arra, hogy a magyarországi kodifikáció során mennyire sikerült megvalósítani ezt az „illesztési” feladatot.

7. Létezett-e kettősség a társasági jogot érintően?

Magyarországon jogi értelemben egyidejűleg kétféle törvénykönyv nem szabályozta a kereskedelmi társaságok témakörét. Ennek különböző időszakokban eltérő okai voltak:

7.1. A kettős szabályozás teljes hiánya

A párhuzamos szabályozást kizáró legnyilvánvalóbb körülmény a két törvénykönyv egyidejű létének, a kétféle szabályozásnak a hiánya.

a) Magyarországon hosszú időn keresztül a Polgári törvénykönyv hiánya a fő oka annak, hogy nem beszélhetünk a szabályok párhuzamosságáról. Az 1848 és 1875 közötti időszakban egyes kereskedelmi társaságok már törvényi szabályozást nyertek, és ezek a normák – Ptk. nemlétében – kizárólagos szabályai a jogterületnek. Az 1875-1928 közötti időszakban a két törvénykönyv egyidejű létének a hiánya a dualista modell akadály, nevezetesen folyamatosan hatályban volt az 1875.

⁷ Lásd erről részletesebben Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez, Szerk.: Vékás Lajos, Complex Budapest 2008. 60. old.

⁸ A szerző „Kereskedelmi jogi elemek az Új Ptk. tervezetében” című előadása a Magyar Jogászegylet éves konferenciáján 2012-ben, Egerben hangzott el.

A „Kereskedelmi jogi elemek a hagyományos szerződések módosuló szabályaiban” című előadás az Egy új korszak hajnalán című konferencián hangzott el, amely konferenciát Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara szervezte az új Polgári Törvénykönyv tiszteletére

⁹ Kereskedelmi jogi elemek az Új Ptk. tervezetében, Konferenciakötet a Magyar Jogászegylet éves konferenciáján 2012-ben, Egerben elhangzott előadásokról Magyar Jogászegylet Budapest, 2013, Kereskedelmi jogi elemek a hagyományos szerződések módosuló szabályaiban 109-116. in: Egy új korszak hajnalán Konferencia-kötet az új Polgári Törvénykönyv tiszteletére, Szerk: Grad-Gyenge Anikó, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2013.

évi Kereskedelmi törvény, de magyar Polgári törvénykönyv még nem létezett, a különböző törvényjavaslatokat a Parlament nem fogadta el. A helyzet az 1928-1959 közötti időszakban sem változott, mert a Magánjogi törvényjavaslat nem tartalmazott társasági jog normákat.¹⁰

b) Az 1959. évi Ptk. megalkotásával a kódexek viszonyát illetően fordult a kocka. 1960 és 1977 között létezik Ptk., de a Kereskedelmi törvényt már nem lehet alkalmazni, mert részben formálisan is hatályon kívül helyezték, részben mert a megváltozott társadalmi körülmények miatt nem volt alkalmazható, vagy csak a külgazdasági kapcsolatokban lehet némi szerepe (pl. rt. és kft.), mivel a kereskedelmi jogot olyan jogágnak minősítették, amely révén „a burzsoázia a profit megszerzését és realizálását éri el”¹¹. A Ptk. valóságos és a Kt. formális egyidejű hatályban léte sem okozott átfedést, mert a Polgári törvénykönyv az állami vállalatot, trösztöt szabályozta. A később megalkotott szocialista társasági formák Ptk.-n kívüli jogszabályokban jelentek meg és nagyon különböztek a klasszikus kereskedelmi társaságoktól.

7.2. Csekély mértékű átfedés a Ptk. és a külön szabályozott társasági jog között

A szocialista jogfejlődés Magyarországon az 1970-es években ért el oda, hogy olyan társasági típusokat alkotott, amelyek – bár elnevezésükkel igyekeztek ezt leplezni – néhány jellemzőjük erősen emlékeztetett a kereskedelmi társaságok egyes szabályaira. Ettől a korszaktól bizonyos átfedés is megjelent a Ptk. és a társaságtípust szabályozó norma között, legalábbis a jogi személyiséggel felruházott társaságok ese-

¹⁰ 1930-ban a Kt-n kívüli törvényben fogadják el a korlátolt felelősségű társaságra és a csendes társaságra vonatkozó szabályokat.

¹¹ „A kereskedelmi jog körében kerülnek szabályozásra azok a jogviszonyok, amelyek a burzsoázia legsajátosabb házi ügyeit fejezik ki, amelyek révén a burzsoázia a profit megszerzését és realizálását éri el. Így pl. az általános magánjogi vétellel szemben egyes jogrendszerekben ismeretes a külön kereskedelmi vétel, a kereskedelmi jog szabályozza a bizományt, a szállítmányozást, a fuvarozást stb. egyszerűen a szorosabban vett gazdasági tevékenység legfontosabb jogviszonyait. A szocialista jogrendszerben e jogviszonyok túlnyomó része – megváltozott jelleggel szintén ismeretes. Minthogy azonban a burzsoázia elvesztette hatalmát és a szocializmus építésével párhuzamosan fokozatosan megszűnik, semmi ok sincs arra, hogy ezeket a vagyoni viszonyokat elkülönítsük az egyéb vagyoni viszonyoktól, ezért a szocialista polgári jog e vagyoni jogviszonyok jogi szabályozását is magában foglalja.” *Világhy Miklós - Eörsi Gyula: Magyar polgári jog, I. Kötet, Tankönyvkiadó, Budapest 1962. 18. old.*

tén. Az ilyen társaságok definíciója, később néhány fontosabb rendelkezése is helyet kapott a Ptk.-ban. Mindez nem jelentett szabályozási problémát és nem vezetett jogalkalmazási nehézségre sem. Az átfedés csekély mértéke folytán a dualista megoldásokkal járó veszélyek elhanyagolhatóak voltak.

8. Összegzés

A monista koncepciót olyan veszélyek kiküszöbölésének igazolására használták fel, amely veszélyek

- a kodifikáció idején a magyar jogban nem álltak fenn, legfeljebb jövőbeli veszélyként jelentkezhettek,

- számos nemzeti jog példája mutatja, hogy ezekkel a veszélyekkel folyamatosan együtt lehet élni,

- a veszélyek más módon is kiküszöbölhetőek lettek volna, nem csupán a monista koncepció választása révén.

A jogalkotó egyenlőségjelet tett egyfelől a két kódex közötti választás, másfelől a Ptk-ban történő szabályozás közé. Erre a „nagyvonalú leegyszerűsítésre” a szerződések szabályozása tekintetében némi magyarázattal szolgált az a körülmény, hogy a kodifikáció idején szabályozott szerződések többségének normáit a Ptk. tartalmazza. Érdekes módon az a tény, hogy a társasági jog döntő részét a Gazdasági társaságokról szóló törvény (a továbbiakban: Gt.) tartalmazza, nem volt elegendő érv arra, hogy a szabályozást az eredeti helyén hagyják.

A szerződések világára méretezett monista megoldásra – véleményem szerint - indokolatlanul hivatkoztak a társaságok tekintetében, mert itt nem volt kiküszöbölendő átfedés, nem volt jogválasztási probléma a jogalkalmazás során. A társasági jog Ptk.-ba „olvasztása” nem a dualista helyzet veszélyeinek kiküszöbölését szolgálta, már csak azért sem, mert a társasági jogban nem állt fenn dualista helyzet, kettős szabályozás. A társasági jog Ptk.-ba „emelése” még annyira sem indokolható a „dualista helyzet veszélyeinek kiküszöbölésével”, mint a gazdasági élet szerződéseinek a Kódexben történő szabályozása. Valójában éppen a társasági jog egyes normáinak a Ptk.-ban való elhelyezése teremt kockázatot akkor, ha a jogalkotó nem ügyel a Ptk.-ba átemelt társasági normák Ptk.-n kívül maradó cégjogi szabályokkal, a nyilvánosan működő részvénytársaságokra vonatkozó tőkepiaci előírásokkal és a vállalatfelvásárlás szabályaival való összhangjának a megteremtésére és folyamatos fenntartására.

III. A társasági jog Ptk.-ba integrálásának valódi céljai

Annak tisztázását követően, hogy a társasági jog Ptk-ba integrálása nem a monista Ptk. megalkotásából fakadó szükségszerű lépés volt, a tanulmány további részében röviden felvázolom az integráció valódi céljait. Véleményem szerint a valódi célok között többségben voltak azok, amelyek elsődlegesen a kodifikáció horderejének növelését szolgálták (széles hatókörű törvénykönyv megalkotása, jogi személyek egységes normarendszerének megalkotása), de tény, hogy volt olyan is, amely a társasági jog jobbítását szolgálta (a társasági jogi normák főszabálykénti diszpozitivitásának megteremtése).

1. Széles hatókörű törvénykönyv megalkotása

A kodifikációs folyamatnál azt az eredményt várta el a jogalkotó mögött álló politika, hogy egy átfogó, igen széles hatókörű új Ptk. szülessen, amely nem csupán a részletszabályok szintjén, hanem már felépítésében, szerkezetében is látványosan különbözik elődjétől. A megszülető „Codex Maximus” tartalmazza a régi Ptk.-tól különállóan szabályozott Családi jogot, és a szövetkezetek alapvető normáit. Nem tudta megvalósítani azonban a jogalkotó a munkajog és a szellemi alkotások/szellemi tulajdon integrációját. Így jelen sorok írójának az a szubjektív véleménye, hogy mivel a kodifikációs folyamatnak mindenképpen „eredményt” kellett felmutatnia a Ptk-n kívüli jogterületek integrálását illetően, így annak ellenére ragaszkodott a társasági jog szabályozásához, hogy e terület Polgári törvénykönyvben történő szabályozásának – a sokat emlegetett holland, olasz és svájci példán túl – sem történeti hagyományai, sem érvekkel alátámasztott magyarázata nem volt (szemben például a Családi jog integrációjával). Tekintettel arra, hogy a jelen sorok szerzője a Ptk. hatókörének kérdését elsősorban nem magánjogi, hanem jogalkotási kérdésnek tekinti, ezért e tekintetben a jogi érvek és ellenérvek utólagos ütköztetésének nem sok értelmét látja. Csupán arra hívja fel a figyelmet, hogy egy törvény által lefedett jogterületek bővítését sohasem szabad csupán az adott törvény, az adott jogág szempontjából értékelni, figyelmen kívül hagyva a kapcsolódó jogterületek szempontjait.

2. A jogi személyek egységes normarendszere

A jogi személyek egységes normarendszerének megalkotása tekinthető olyan célkitűzésnek, amely – bár társasági jogon kívüli – de egy olyan szakmai szempont, amely mellett komoly érvek szólnak. A legfőbb jogi személy típusok szabályozása a magyar jogban más-más törvényben, különböző időpontokban, és ebből fakadóan nem egységes szempontrendszer mellett történt, amin nem sokat javított a szabályok rendszerváltást követő módosítása. A jogi személyekre vonatkozó szabályok újragondolása tehát jelen sorok szerzőjének álláspontja szerint is szükséges volt, és erre az újragondolásra a Ptk. kodifikáció megfelelő alkalmat és keretet nyújtott. A jogi személyek egységes normarendszerének megalkotása mint cél, és az új joganyag Ptk.-ban való elhelyezése nem kérdőjelezhető meg. Más kérdés, hogy a megvalósítás mikéntje szorul elemzésre és az ezzel kapcsolatos kételyek árnyéka visszavetül magára a célkitűzésre.

2.1. A jogi személyek egységes normarendszerének kialakítása a társasági jog mintájára

A jogi személyek közül a kodifikáció időszakában a társaságok rendelkeztek a legújabb szabályozással, amely részben európai gyökerű normákat is tartalmazott, és amelyhez széles körű joggyakorlat párosult. Logikus választás volt tehát a jogalkotó részéről, hogy a társaságok alapításának, működésének, megszűnésének zárt rendszert alkotó normáit tekintette mintának a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok korszerűsítése során. A kodifikáció keretében a társasági jog szabályozási megoldásai kerültek átültetésre a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok közé. Témánk szempontjából ennek kiemelése azért fontos, hogy rámutassunk arra, hogy a jogalkotó nem a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok alapján kívánta módosítani a társasági jogot, hanem – éppen fordítva – egyes társasági jogi normákat használt fel a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok kiegészítésére. E körülményre tekintettel nem soroltuk a jogi személyekre vonatkozó szabályok egységesítését és bővítését a társasági jog érdekét szolgáló célkitűzések közé, hanem azt általános kodifikációs lépésnek, a szövetkezetek, egyesületek, alapítványok szabályainak fejlesztését célzó – alapvetően helyes - törekvésként értékeljük. Témánk nem indokolja, területi korlátaink sem teszik lehetővé a jogi személyekre vonatkozó általános

szabályok részletes bemutatását¹², ezért csak jelezzük a munka méretét és jelentőségét. A jogi személyekre vonatkozó általános szabályok terjedelme megtízszereződött és a jogalkotó – ahol lehetett – egységes normákat alkotott a jogi személyek valamennyi típusára.

2.2. *Eredmények*

A jogi személyekre vonatkozó általános szabályok újraszabályozásának az az alapvető eredménye, hogy a Ptk-ban szabályozott valamennyi jogi személy típus valamennyi létszakára léteznek egymással összhangban lévő szabályok. Eredménynek tekinthető a szövetkezet integrálása, bár a jogtörténeti hagyományok az eredetileg a kereskedelmi társaságok egyik típusát alkotó szövetkezetnek a társaságok közötti elhelyezését is magyarázhatták volna.

Az eredmények sorában feltétlenül említést érdemel, hogy a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok megtízszerezése az egyes jogi személyekre vonatkozó normák erőteljes szelekciójával párosult, így a jogalkotó kiküszöbölte az ismétlődéseket és összességében csökkentette a normák számát.

2.3. *Hátrányok*

A jogi személyekre vonatkozó általános szabályok újraszabályozása az előző pontban bemutatott eredmények mellett bizonyos hátrányokkal is járt. Ezek a negatív hatások részben magát a Ptk.-t, részben a – Ptk.-ban elhelyezett – társasági jogi szabályokat érintik.

2.3.1. *Hátrányok a Ptk. szempontjából*

A jogi személyekre vonatkozó joganyag terjedelmi növekedése miatt a természetes személyek és a jogi személyek külön könyvbe kerültek, ezzel a hagyományos „személyek” rész megszűnt. Más kérdés, hogy a Ptk. könyvekből álló szerkezeti felépítése egyrészt kezelhetővé teszi

¹² Lásd erre vonatkozóan *Kisfaludi* András: A jogi személyek szabályozása az új Polgári törvénykönyvben, *Jogtudományi Közlöny* 2013. július-augusztusi szám 333-342. old. és *Csehi* Zoltán: A jogi személy fogalmáról – különös tekintettel az alapítványra 9-74. old., in *Liber Amicorum Studia A. Harmathy Dedicata*, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2003.

ezt a változást, másrészt egy személyek könyv aránytalanul terjedelmes lett volna.

A jogalkalmazók számára nehézséget okoz, hogy bonyolult, több lépcsős rendszer jött létre. Főleg a társasági jogot ismerők számára okoz majd nehézséget a Ptk. hatályba lépését követően az, hogy egy-egy ismert társasági jogi normát nem találnak a régi megszokott helyén, mert az a jogi személyekre vonatkozó joganyagba került át. Ez azonban egy átmeneti jelenség, amelyért az új Ptk. általánosításra törekvő szerkesztési elve¹³ által nyújtott előnyök hosszabb távon kárpótolnak.

Jelen sorok szerzője hátrányként értékeli azt is, hogy túl sok kivétel-szabály megalkotására volt szükség az egyes jogi személy típusok szintjén. Ez a tény fölveti azt a kérdést, hogy vajon akkor is közös szabályként kellett-e megfogalmazni egy normát, ha nem vonatkozott valamennyi jogi személyre.

2.3.2. Hátrányok a társasági jog szempontjából

Témánk szempontjából fontosabb, hogy a jogi személyekre általában irányadó normák egységesítéséből a társasági jogra nézve is származnak hátrányok.

Bár – mint láttuk – döntően a társasági jogból kiemelt szabályok alkotják a jogi személyekre általában irányadó normákat, még a társasági típusok kapcsán is szükség volt kivétel-szabályok megalkotására.

Amint az korábban bemutatásra került az egyes jogi személyekre vonatkozó szabályok többlépcsős rendszert alkotnak. A társasági jog tekintetében a szabályozás három szintjét az adott társasági típus normái, a társaságok közös szabályai és a jogi személyekre általában irányadó normák hármassága alkotja. Annak érdekében, hogy ne jöjjön létre még több lépcsős rendszer, a jogalkotó inkább „egybemossa” a zártkörűen és nyilvánosan működő részvénytársaságokat, szakítva azzal a korábban kialakult megoldással, hogy a részvénytársaságon belül zrt.-k és nyrt.-k kerültek fejezetszinten elkülönítésre. Annak érdekében, hogy a részvénytársaságok tekintetében a szabályozási hierarchia ne bővüljön még egy szabályozási lépcsőfokkal, a jogalkotó inkább megszakít egy olyan folyamatot, amely a zártkörűen és nyilvánosan működő részvénytársaságok egyre erőteljesebb elkülönítésében öltött testet.

¹³ Lásd pl. a szerződések közös szabályairól szóló részt.

A jogalkalmazók számára átmeneti nehézséget okoz a változó terminológia. Cégbíróság helyett valamennyi jogi személy tekintetében egységesen nyilvántartó bíróságként említi a Ptk. a regisztrációt végző és törvényességi felügyeletet gyakorló szervet. A felelősség kifejezés helyett egyes esetekben az új Ptk. a helytállás kifejezést használja.

3. A társasági jog diszpozitivitása

A kodifikáció társasági jogot közvetlenül érintő célkitűzése a szabályok diszpozitivitásának a megteremtése volt. Az új Ptk. változtatása az, hogy a Ptk. társasági jogi szabályai főszabályként diszpozitívak.¹⁴ A kódex hatályba lépésével tehát megfordul a kógens és diszpozitív normák viszonya, a kógens szabályok alkotnak kivételt a társasági jogban.¹⁵ A főszabály-kivétel megfordítását elfogadható megoldásnak tekintem. „Nem arról van szó, hogy össze kell számolni milyen alapállás mellett kell több kivételes szabályt beiktatni a törvénybe, hiszen az eltérést nem engedő szabályozás esetén egy át nem látható, előre nem felmérhető halmazt kellene megvizsgálni, mivel a felek igényei szinte végtelen variációs lehetőségeket hordoznak magukban. Azt tehát, hogy az eltérést nem engedő szabályozás mellett mit kellene mégis megengedni, nem számbavehető, nem szabályozható még megközelítő találati pontossággal sem. Ezért tűnik helyesebbnek az eltérést engedő szabályozás, mert ez lehetővé teszi a feleknek, hogy saját igényeiknek, érdekeiknek megfelelően alakítsák viszonyaikat, s így a számukra leghatékonyabb megoldásokat valósítsák meg.”¹⁶

Kérdés, hogy a főszabály szerint eltérést engedő normák bevezetése – visszahozatala¹⁷ - kapcsolatban áll-e egyáltalán a társasági jog Ptk.-ba integrálásával, s ha igen mennyire erős ez a viszony. Megítélésem szerint nem állítható, hogy a diszpozitivitás előtérbe kerülése a Ptk.-ra lenne visszavezethető. A Ptk.-ban nem csupán diszpozitív szabályok találhatóak és ne felejtjük el, hogy a társasági jog normái nem a döntően diszpozitív normákból álló szerződések részben kerültek elhelyezésre. A

¹⁴ 3:4. § (2) bekezdése

¹⁵ 3:4. § (3) bekezdése

¹⁶ *Kisfaludi* András: A jogi személyek szabályozása az új Polgári törvénykönyvben *Jogtudományi Közlöny* 2013. július-augusztusi szám 333-342. old. Az idézet a 340. oldalon található.

¹⁷ Az 1988. évi VI. törvény – a részvénytársaságra vonatkozó rész kivételével - főszabály szerint eltérést engedő normákat tartalmazott.

főszabály szerint eltérést engedő normák alapvetően társasági jogi igényeket szolgáltak. Véleményem szerint, a diszpozitivitás a Ptk.-n kívül maradó társasági jogi szabályozásban is megjelenhetett volna. Más kérdés, hogy ebben az esetben a szabályozási mód megváltoztatása inkább a viták kereszttüzébe került volna. Érdekes módon a Ptk. részévé váló társasági jog főszabály szerint eltérést engedő jellege könnyebben elfogadható a jogászság számára, mint a Társasági törvény szabályozási módjának megváltoztatása. Valójában megmagyarázhatatlan szociológiai tény, hogy miért nagyobb a támogatottsága a főszabály szerint eltérést engedő normákra való áttérésnek akkor, ha az áttérésre a társasági jog Ptk.-ba történő integrációja során kerül sor, mintha a Ptk.-n kívül került volna sor a „rég-új” szabályozási módszer elfogadására, hiszen a Ptk.-n belül sem lett volna elképzelhetetlen egy főszabály szerint kógens típusú szabályozás. Azt gondolom, hogy a joggyakorlat számára a változás ténye nem okoz majd jelentős problémát, főszabály szerint eltérést engedő normák attól azonban tartok, hogy nem minden esetben egyértelmű az, hogy egy adott szabálytól eltérhet-e a társasági szerződés. Ez azonban már tanulmányunk körén túlnyúló kérdés.¹⁸

IV. Összegzés

A tanulmány második pontjában azt igyekeztem bizonyítani, hogy – a közhiedelemmel ellentétben - nem a monista koncepció volt az oka a társasági jogi szabályok Ptk.-ba integrálásának. A harmadik pontban rámutattam, hogy nem a társasági szabályok főszabálykénti diszpozitív tétel volt az oka. Véleményem szerint a Ptk. hatókörének bővítése volt a beolvasztás valódi oka, amely egyben lehetőséget teremtett a jogi személyekre vonatkozó közös szabályok kialakítására.

Nincsen rózsza tövis nélkül – tartja a mondás. A nagyobb, kerekesebb Ptk. gyönyörködtet, a jogi személyek egységesített szabályozása jó illatot áraszt, de egyes új normák és a szabályozás új szerkezete - nevezetesen részben a Ptk.-ba integrált és ott többlépcsősen kialakított szabályok - a gyakorlatban még okozhatnak meglepetéseket. A jogi személyek társasági jogból kölcsönzött szabályai közül nem mindegyik lesz jól alkalmazható az alapítványokra és egyesületekre. Első ránézésre gyönyörű

¹⁸ Lásd részletesebben *Miskolczi Bodnár Péter: Változások a részvénytársaságok jogában* 131-150. old. in. *Jogi személyek az új Polgári Törvénykönyvben* szerk. Gondosné dr. Pusztahelyi Réka Novotni Alapítvány, Miskolc 2013.

látványt nyújtó rózsánk fájdalmas szúrása lehet a végeredménye a valamennyi jogi személy tagjait főszabályként terhelő helytállási kötelezettségnek sport és kulturális egyesületek esetén.¹⁹ Nem vitás, hogy a joggyakorlat fogja tudni alkalmazni a Ptk.-ba integrált társasági jogi szabályokat, de az ezzel kapcsolatos – remélhetőleg csak átmeneti – nehézségek csökkentik az új szabályozás értékét. A társasági jog rózsaszála a Ptk. vázájába helyezve megtekintésre érdemes, újszerű, különleges kompozíció, ami azonban aligha szolgál majd követőkre a régió országában.

¹⁹ Lásd részletesebben *Sárközy Tamás: Az új Ptk. szövegtervezetéről a gazdasági jog oldaláról Gazdaság és Jog 2007. évi 1. szám 3-7. old.* és *Sárközy Tamás: Társasági jog a Ptk-ban? Ügyvédek lapja 2012. évi 1. szám 2-6. old.*